

جاذبه‌ها، مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی شهرستان نهاوند

از: علی نجات ترکمان

خلاصه‌ی مقاله:

در این مقاله بعد از ذکر مقدمه و کلیاتی در مورد نهاوند و اقلیم آن به طرح و تشریح جاذبه‌های طبیعی که در سیر و سیاحت و گردشگری تأثیر دارند پرداخته شده و مناطق طبیعی مانند سراب‌ها، رودخانه‌ها، پرندگان و غیره تا حد ممکن شناسایی و بررسی شده و در پایان ضمن نتیجه‌گیری پیشنهادهایی ارائه گردیده است.

مقدمه:

سیر و سیاحت که مورد تأکید قرآن کریم است «سیروافی الارض» مارا با اقوام، ملل، حکومت‌ها و تمدن‌های مختلف و سرگذشت آن‌ها آشنا می‌سازد. ضمن این‌که دیدن چشم‌اندازهای زیبا در دامنه‌ی طبیعت خود موضوعیت دارد. این مناظر خستگی جسم و تن را زایل می‌کند و به روح و روان آدمی آرامش می‌دهد. بی‌شک چنین مناظر متنوعی هر یک جاذبه‌های خاص خود را دارند. یکی از این مناطق دیدنی و باستانی ایران، برای جلب سیاحان و مشتاقان، شهرستان نهاوند است. این شهر هم از نظر طبیعی و هم از نظر تاریخی و فرهنگی جاذبه‌های مناسبی برای مشتاقان و ایران‌شناسان و ایران‌دوستان دارد. این منطقه دارای ارتفاعات بالای ۳۰۰۰ متر است با جنگل‌ها، تالاب‌ها، پرندگان، حیوانات وحشی، رودخانه‌ها و سراب‌های متعدد و بسیار زیبا.

در مورد سابقه تحقیق باید متذکر شد ظاهراً به جز جزوه‌ای که فرمانداری نهاوند تهیه نموده، نوشته‌ی مکتوب قابل اعتمادی در این خصوص دیده نشده است. محدودیت منابع از مشکلات این تحقیق است و ناگزیر بیشتر به مطالعه و مشاهده‌ی میدانی و منطقه‌ای پرداخته شده است.

موقعیت و وسعت :

شهرستان نهاوند که در جنوب غربی استان همدان واقع است تا سال ۱۳۶۹ از مساحتی حدود ۱۶۵۰ کیلومتر مربع برخوردار بود، اما در این سال با جدا شدن دهستان خزل غربی از نهاوند و الحاق آن به کنگاور (از استان کرمانشاه) مساحت آن به ۱۵۳۵ کیلومتر مربع کاهش یافت. هم اکنون این شهرستان با دو شهر نهاوند و فیروزان، دارای ۲ بخش به نام‌های خزل و مرکزی و ۷ دهستان با مرکزیت شهر نهاوند است مرکز بخش خزل تا سال ۱۳۷۵ روستای فیروزآباد بود، اما در این سال بنا به تصویب هیئت دولت به شهر تبدیل شد و فیروزان نام گرفت. جمعیت این شهرستان در سال ۱۳۷۵، ۱۸۴۱۶۰ نفر بوده است^(۱). در سال ۱۳۷۵ از مجموع شاغلان شهرستان ۳۶/۵ درصد در بخش صنعت و ۳۰/۷ درصد در بخش خدمات مشغول بوده‌اند. هم‌چنین در بخش کشاورزی ۳۲/۲ درصد مجموع شاغلان شهرستان نهاوند فعالیت داشته‌اند^(۲).

ارتفاعات :

شهر نهاوند را ارتفاعات متعددی در بر گرفته‌اند که مهم‌ترین آن‌ها دو رشته ارتفاعات شمالی و جنوبی است. این دو رشته کوه شهر را مانند دو دیوار بلند و عظیم در بر گرفته‌اند و مرز طبیعی شهرستان را تشکیل داده و مشخص کرده‌اند. بلندترین نقطه‌ی شهرستان نهاوند در ارتفاعات جنوبی که «گرو» نام دارد با ۳۳۹۶ متر ارتفاع از سطح دریا واقع شده است. این ارتفاعات که برخی نقاط آن دارای برف دائمی است از عوامل جذب و جلب مشتاقان کوه و کوه‌پیمایی است.

پوشش گیاهی :

پوشش گیاهی در منطقه‌ی نهاوند به صورت جنگل^(۳) و مرتع است. مراتع

۱- سازمان برنامه و بودجه استان همدان، ۱۳۷۵، ص ۳۹

۲- سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال، ۱۳۷۵

۳- در قسمت سراب‌ها دریاچه مناطق جنگلی طبیعی یا دست کاشت توضیح بیشتری داده می‌شود.

نهند که اغلب کوهپایه‌ای و کوهستانی هستند در ارتفاعات گرو و دز و چند نقطه دیگر از جمله، دشت لیلان و لیلان به صورت متمرکز و پراکنده واقع شده‌اند. پوشش جنگلی تنها در ناحیه‌ی جنوب غربی شهرستان در دامنه‌ی شمالی ارتفاعات گرو و نزدیک روستای گیان به صورت وسیع و گسترده و در اطراف روستاهای سیاه دره و زرین باغ از توابع بخش خزل به صورت محدود مشاهده می‌شود. قسمتی نیز در دامنه‌های تپه‌ی ابوذر که مشرف به شهر است، به صورت دستی جنگل کاری شده است و بیش از ۵۴ هکتار وسعت دارد. با برنامه‌هایی که برای بهینه سازی این تپه و تبدیل آن به یک مرکز تفریحی و گردشگری در حال اجرا است، امید می‌رود که با ایجاد آب نما در این محل و تکمیل استخر بزرگ آن هر چه سریع‌تر مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

اکثر پوشش مرتعی منطقه در ارتفاعات گرو از سلسله جبال زاگرس قرار دارند و نوع گیاهان آن در گذشته از درجه‌ی مطلوبی برخوردار بوده‌اند که متأسفانه بدلیل عدم توجه به آن و چرای بی‌رویه در آن، طی زمانی نه چندان طولانی، کیفیت بالای این مراتع سیر قهقرایی یافته و گیاهان مهاجم با کیفیت پایین‌تر و درجه‌ی دو، جای گیاهان درجه‌ی یک و خوش خوراک را گرفته‌اند. از لحاظ درخت و درختچه نیز این منطقه جزء جنگل‌های مخروطی زاگرس محسوب می‌گردد که در گذشته دارای درخت‌های تنومند بلوط بوده است که به دلیل مصرف بی‌رویه و عدم مراقبت صحیح از آن و نیز بر اثر دیاد جمعیت از بین رفته‌اند.

اکثر مراتع نهند جزء مراتع درجه‌ی دو محسوب شده و مورد چرای دام عشایر و روستائیان قرار گرفته است. گیاهان مهاجم بیشتر از گروه گراس‌ها^(۱)، مانند فستوکا^(۲)، و استپا^(۳)، و انواع استراگالوس‌ها^(۴) است. در حال حاضر این

1- Grass (علفها)

2- Festuca (نوعی چمن از تیره گندم)

3- ESTPA

4- Astragalus

نوع گیاهان حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد پوشش گیاهی منطقه را تشکیل می‌دهند. (۱)

باغات :

باغات نهاوند بیشتر در حاشیه و دو طرف رود گاماسیاب و انشعابات آن که در جنوب نهاوند از شرق به غرب جریان دارد قرار گرفته‌اند. این باغات میوه وسعت زیادی دارند و از انواع مختلف درختان مثمر تشکیل شده‌اند و محصولات مختلفی دارند که می‌توان از جمله به زردآلو، هلو، آلو قطره طلا، آلو بخارا، گلایی، شلیل و یک نوع گلایی محلی اشاره کرد. آلبالو، گیلاس، گردو، بادام، سیب لبنانی و چند نوع سیب محلی مانند سیب فرشته‌ای که خاص منطقه نهاوند است، نمونه‌ی دیگری از این میوه‌هاست. از دیگر درختان مثمر که به طور طبیعی می‌رویند می‌توان سنجد، بلوط و ازگیل را ذکر کرد. این باغات ضمن این‌که منبع درآمد تعداد زیادی از خانواده‌های روستایی و شهری است، مناطق مساعدی برای تفریح و تفرج مردم نیز به حساب می‌آید.

گیاهان دارویی :

نهاوند از لحاظ دارا بودن گیاهان دارویی در منطقه‌ی غرب کشور شاید منحصر به فرد باشد. برخی از این گیاهان خاص این محل است و از معروفیت بالایی برخوردارند و در جاهای دیگر کم‌تر دیده می‌شوند. آلبالوی تلخ، جوشن (به نام محلی سم سام) بنفشه، آویشن، گل‌گاوزبان، بادبچه، کنیرا، شیرین بیان، کاما، بومادران، ختمی، بیدمشک، کاسنی، شاتره، بارهنگ، شنگ، ریواس و موسیر نمونه‌های قابل ذکر از گیاهان دارویی منطقه است.

پرندگان :

در منطقه‌ی نهاوند پرندگان زیادی اعم از بومی و غیر بومی وجود دارد که

در تالاب‌های ایجاد شده در مسیر رودخانه‌ی گاماسیاب و در کوه‌ها و ارتفاعات و سراب‌های منطقه زندگی می‌کنند. از جمله می‌توان به غاز، مرغابی، اگرت سفید، حواصیل خاکستری، بوتیمار، چوپا، انواع اردک، انواع آبچلیک - که از پرندگان کنار آبرزی محسوب می‌شود -، خوتکا، چنگر و تیهو اشاره نمود. این پرندگان خود مناظر زیبا و صحنه‌های جذابی را در مواقع حضور خود در تالاب‌ها و آبگیرها ایجاد می‌کنند و مشتاقان محیط زیست و طبیعت از این مناظر لذت می‌برند. البته به سبب گسترش کشاورزی و شخم زمین‌های مناطق زیست پرندگان و شکار آن‌ها یا آلوده بودن آب‌ها متأسفانه تعداد پرندگان مهاجر کم‌تر شده است (۱). این خود باعث به هم خوردن نظم حیات وحش و تعادل زیست محیطی گردیده است. به طوری که اثرات آن بعضاً با حمله‌ی کرم‌ها یا حشرات و آفات دیگر به مزارع و باغات ملاحظه می‌شود. از زمانی که انسان به طرق مختلف محیط زیست را دگرگون و دچار تغییر کرد، تعادل آن به هم خورد و تنها در صورت اصلاح روند تخریبی محیط زیست و ارائه‌ی برنامه‌های بهینه و مناسب است که می‌توان از وارد آمدن ضرر و زیان بیشتر به آن جلوگیری کرد. از دیگر پرندگان منطقه می‌توان به خروس کولی، سبزه قبا، زنبورخوار، سارگپه، عقاب طلایی، شاهین، دلیجه، بلدرچین، چکاوک، گنجشک کوهی، سنگ چشم، کم کولی، دم جنبانک و زاغی اشاره کرد.

رئال جامع علوم انسانی

اقلیم:

آب و هوای این شهرستان از عوامل مختلفی چون عرض جغرافیایی، ارتفاع از سطح دریا، جهت و امتداد کوه‌ها و وزش بادهای تأثیر می‌پذیرد. این شهرستان طبق طبقه‌بندی اقلیمی دمارتن دارای آب و هوای مدیترانه‌ای است و بارندگی آن منطبق بر دوره‌ی سرد سال است و از تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد و خشک برخوردار است. متوسط میزان بارندگی سالانه (۲۰ ساله) در

۱- ترکمان، علی نجات، تاریخچه و بررسی روند توسعه‌ی کالبدی شهر نهاوند، ص ۲۶

ایستگاه گوشه‌ی نه‌اوند ۳۵۰ میلی‌متر بوده است و حداکثر آن در اسفند و فروردین ملاحظه می‌شود. حداقل مطلق درجه‌ی حرارت ۲۵- و حداکثر مطلق آن به ۴۰+ درجه می‌رسد. گرم‌ترین ماه‌ها نیز مرداد و سردترین آن‌ها آذر و دی و بهمن است. متوسط درجه‌ی حرارت سالانه‌ی شهرستان نیز ۱۲/۷ درجه سانتی‌گراد است^(۱).

رودخانه‌ها:

در طول دشت نه‌اوند رودخانه‌های زیادی جاری هستند که برخی از خود شهرستان سرچشمه گرفته‌اند و برخی از شهرها و نقاط هم‌جوار وارد حوزه‌ی این شهرستان می‌گردند. مهم‌ترین این رودخانه‌ها رود گاماسیاب است که سرمنشأ رود کرخه است و با ۷۵۵ کیلومتر^(۲) طول سومین رودخانه طویل ایران محسوب می‌شود. رودخانه‌ی گاماسیاب پس از عبور از منطقه‌ی نه‌اوند در کرمانشاه قره سو، در لرستان سیمره و در خوزستان کرخه خوانده می‌شود و سرانجام به باتلاق هورالعظیم منتهی می‌گردد.

سراب‌ها:

ارتفاعات شمالی و جنوبی نه‌اوند برای این شهرستان اهمیت زیادی دارد، از جمله محل به وجود آمدن سراب‌های متعددی در منطقه است. سراب‌هایی که سرچشمه‌ی رودخانه‌های متعددی شده‌اند.

سراب گاماسیاب:

این سراب در ۲۱ کیلومتری جنوب شرقی شهر نه‌اوند در یکی از دره‌های دامنه‌های شمالی کوه گرو واقع شده و سرمنشأ رودخانه گاماسیاب است. دبی متوسط ۱۲ ساله‌ی این سراب ۴/۱۳ متر مکعب در ثانیه است^(۳). در ابتدای این

۲- جعفری عباس، ۱۳۶۶، ص ۴۴

۱- مأخذ قبلی، ص ۳۲

۳- سازمان محیط زیست، ص ۴۲

سراب یک غار کارستی دیده می شود که در اثر انحلال سنگ های آهکی ایجاد شده است. در حال حاضر پروژه ی نیروگاه برق آبی بر روی رودخانه که از چند سال پیش شروع شده در حال احداث است. این پروژه تقریباً مراحل پایانی خود را می گذارند و قرار است تا پایان سال ۱۳۷۸ به بهره برداری برسد. در این نیروگاه از نیروی آب برای به حرکت در آوردن توربین ها استفاده می کنند و در محلی به نام سنگ سوراخ، توربین و حوضچه های آن نصب و احداث شده است که با ارتفاع ۷۰ متر، نیروی برقی معادل ۳/۲ مگاوات تولید خواهد کرد. این نیروگاه به عنوان یک پروژه ی آزمایشی محلی که فناوری آن از چین وارد شده است خود می تواند از جاذبه های سیاحتی و دیدنی منطقه محسوب شود (این نیروگاه ظاهراً افتتاح شده اما به سبب مشکل خاصی هنوز از آن بهره برداری نمی شود). با بهره برداری از آن برق بیش از ۲۰ هزار خانوار تأمین خواهد شد.

وجه تسمیه ی گاماسیاب:

گاماسیاب از دو کلمه ی گاوماهی تشکیل شده است. مرحوم دهخدا در این زمینه آورده است: «اکراد ساکن در بخش صحنه و چمچمال که رودخانه ی گاماسیاب از آن جا می گذرد به ماهی، ماسی می گویند و گاو یا گو به زبان کردی معنی بزرگ می دهد و چون ماهی های بزرگی دارد گاوماسی آب یا گاماسیاب نامیده شده است»^(۱). در فرهنگ جغرافیایی رزم آرا نیز همین وجه تسمیه آمده است^(۲). قابل ذکر است که در بالای سرچشمه رودخانه در قله ی کوه دو محل پشت سر هم وجود دارد که برف آن ها در بیشتر سال ها آب نمی شود. این دو محل در قله ی کوه «گرو» و در سمت رو به شمال آن (به طرف نهاوند) واقع شده اند و معمولاً تا اواخر تیر ماه برف آن دو قسمت تا حدی ذوب می شود که در نهایت به شکل یک گاو و یک ماهی به دنبال هم نمایان می شود. گفتنی است

۱- دهخدا علی اکبر، لغت نامه، جلد ۵۵، ۱۳۴۶ ص ۹۴۶

۲- رزم آرا حسینعلی، جلد ۵، ۱۳۳۱، ص ۴۶۱

در سفرنامه‌های مختلفی مانند سفرنامه ابودلف، معجم البلدان، تاریخ حبیب السیر و آثار البلاد هر کدام به نوعی از گاو و ماهی نام برده و متذکر شده‌اند که آن (گاو و ماهی) حافظ مردم نهاوند است و آب رودخانه گاماسیاب از برف‌های مذکور حاصل می‌شود.

وجود کوه‌های مرتفع با برف دائمی و آب فراوان و پاکیزه و سرد و هوای دل‌پذیر و مطبوع کوهستان، جذابیت خاصی به این سراب بخشیده و موجب جلب و جذب مشتاقان کوه و کوه‌پیمایی و کوه‌نوردی شده است. بی‌جهت نیست که از شهرستان نهاوند و شهرها و مناطق دیگر برای کوه‌نوردی و صخره‌نوردی به این نقطه روی می‌آورند. هم‌چنین وجود غار کارستی بزرگ و طولی که در این سراب قرار دارد خود از دیگر جاذبه‌های گردشگری سراب گاماسیاب است.

کاری که باید از سال‌ها قبل در همین جا انجام می‌شد کاشت درختان جنگلی بود که متأسفانه به رغم وجود زمینی مناسب جهت این کار تا سال ۱۳۷۲ هیچ‌گونه اقدام عملی صورت نگرفت تا این‌که با همکاری فرمانداری و اداره‌ی منابع طبیعی و با استفاده از کارکنان ادارات مختلف شهرستان ۵۰ هزار اصله نهال از انواع مختلف از جمله سرو و نقره‌ای، چنار، زبان‌گنجشک، توت، افرا و سنجد در محدوده‌ای به وسعت ۱۰۰ هکتار غرس گردید و تا تابستان ۱۳۷۶ وسعت محدوده‌ی درختکاری شده به ۲۷۰ هکتار رسید این‌ها از انواع درختان مثمر و غیر مثمر هستند و در نظر است در سال‌های آتی محدوده‌ی جنگل کاشته شده تا ۴۵۰ هکتار گسترش یابد. هم‌چنین آب این رودخانه قابلیت پرورش انواع ماهی‌های سردآبی مانند قزل‌آلای رنگی را دارد و هم‌اکنون نیز در این منطقه یک ایستگاه پرورش و تکثیر ماهی در حال فعالیت است. این سراب در آینده می‌تواند به یکی از دیدنی‌ترین و جالب‌ترین مناطق سیاحتی استان همدان و شاید منطقه‌ی غرب کشور تبدیل شود با طبیعتی آرام و با ارتفاعاتی رفیع و پوشیده از برف دائمی.

سراب گیان:

این سراب در ۱۹ کیلومتری جنوب غربی نهاوند و در ۲ کیلومتری روستای گیان در داخل یکی از دره‌های منشعب از دامنه‌های شمالی ارتفاعات گرو از سلسله جبال زاگرس واقع شده است.

وجه تسمیه‌ی سراب گیان:

نام این سراب به سبب نزدیک بودنش به روستای مهم و پرجمعیت گیان به همین نام خوانده می‌شود. مساحت کل محدوده‌ی جنگل حدود ۴۲۵ هکتار برآورد شده است که تقریباً ۱۵۰ هکتار آن جنگلی متراکم است. این جنگل از طرف جنوب به کوه پیوسته و بر روی دو دامنه‌ی شرقی و غربی دره پراکنده شده و از طرف شمال به اراضی دشت گیان متصل است. این سراب در پست‌ترین نقطه ۱۶۵۰ و در مرتفع‌ترین قسمت ۲۰۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد باداشتن آبی شفاف و زلال و تمیز که در داخل جنگل جاری است و متوسط دبی آن ۱/۴ مترمکعب در ثانیه است^(۱).

برفراز سرچشمه‌ی این سراب کتیبه‌ای با آیات قرآنی (در پنج سطر)، که ظاهراً در زمان ناصرالدین شاه قاجار حکاکی شده است، به چشم می‌خورد. جریان آب در طول مسیر جنگل، زیبایی و شادابی خاصی به این محل داده و پس از عبور از داخل جنگل روستاهای مسیر خود را تا پیوستن به رودخانه گاماسیاب مشروب نموده است. این جنگل پوشیده از گونه‌های درختی و نباتی است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. از گونه‌های درختی می‌توان بلوط، چنار، گردو، ون، بید، زانزالک، بادامک، گلابی، آلوچه، مو، بنه، داغداغان، وازگیل را نام برد. قدمت بعضی از درختان چنار این جنگل به ۳۰۰ تا ۴۰۰ سال می‌رسد. گونه‌های نباتی موجود در جنگل از تنوع زیادی برخوردار است، از

جمله می توان به آگروپیروم^(۱)، لی لیوم^(۲)، فرفیون^(۳)، گون، فستوکا^(۴)، جارو، بومادران، استپا^(۵) و جاشیر اشاره نمود^(۶). هم چنین این جنگل با توجه به محیط طبیعی سراب و ویژگی های آن، محل زیست جانوران و پرندگان مختلف و متنوعی شده است که قبلاً به آن ها اشاره شد.

با عنایت به این که سراب گیان یکی از مناطق کم نظیر و دیدنی منطقه ی غرب کشور است و با توجه به نظر کارشناسان محیط زیست که این محل را از لحاظ زیبایی، تفریحی، سیاحتی در سطح غرب کشور بی نظیر می دانند، جا دارد مسئولین امر در مورد تبدیل شدن آن به یک مرکز سیاحتی و تفریحی که در اقتصاد شهرستان و خصوصاً روستاهای هم جوار تأثیر خواهد گذاشت برنامه ریزی صحیح و اصولی و اقدامات جدی اتخاذ نمایند. خوشبختانه در حال حاضر طرح جامع آن به طوری که کلیه امکانات سیاحتی و رفاهی را در برداشته باشد توسط سازمان عمران همدان در دست تهیه است. آسفالت جاده، برق رسانی، احداث اقامتگاه، رستوران، پارک بازی، استخر قایق رانی، استخر شنا و توسعه ی جنگل کاری، از جمله موارد پیش بینی شده برای طرح جامع یاد شده است. قابل ذکر است که از سال گذشته بخشی از عملیات برق رسانی انجام گرفته و عملیات آسفالت راه نیز شروع شده است^(۷).

سراب فارسبان:

سراب فارسبان در ۳۴ کیلومتری جنوب غربی شهر و ۴ کیلومتری روستای فارسبان در داخل یکی از دره های دامنه شمالی کوه گرو قرار گرفته است. این سراب که بخش آغازی رود فارسبان است به طور متوسط حدود ۱ متر مکعب در

1- Agropyrum

2- Liliium

3- Euphorbia

4- Festuca

5- Estpa

ثانیه آبدهی دارد^(۱). آب آن در ابتدا به مصرف زمین های مزروعی دوروستای کمالوند و دولت آباد و بعد به روستاهای پایین رودخانه از جمله فارسبان می رسد و در نهایت در پایین دست روستاهای هادی آباد و رودباری به رودخانه گاماسیاب می پیوندد. نام این سراب از نام روستای فارسبان گرفته شده، زیرا این روستا قدیمی ترین و پرجمعیت ترین روستای نزدیک سراب است و از قبل به این اسم خوانده می شده است. سراب فارسبان چند نوع درخت بیشتر ندارد که مهم ترین آن ها گردو، بید و چنار است.

در سال ۱۳۷۳، به منظور توسعهی جنگل کاری و ایجاد فضای سبز، در این سراب توسط ادارهی منابع طبیعی شهرستان حدود ۳۰ هکتار از زمین ها و تپه ها و کوه های اطراف سراب نهار کاری شد و گونه های درختی مختلفی نظیر چنار، زبان گنجشک، توت، افاقیا، افرا و ون را در این منطقه غرس کردند که جلوهی خاصی به طبیعت زیبای آن جا بخشیده است.

مدیریت منابع جنگلی در کنار سیاست های کلان دولت در جهت توسعه و اصلاح منابع طبیعی تجدید شونده با هدف بهبود سطح زندگی اهالی منطقه و ایجاد و توسعهی فضای سبز در سطح ملی، اقدام به تهیهی طرح توسعهی منابع جنگلی نموده است. قسمتی از این طرح، منطقهی فارسبان به وسعت ۱۳۰۰۰ هکتار را شامل می شود. روستاهای کمالوند، دولت آباد، محمودوند، امیر آباد، تپه علی، گورنصیب، تاریکدره پایین، تاریک دره بالا، ده کبود، و سیاه دره در این محدوده قرار می گیرند^(۲).

سراب ملوسان:

این سراب در ۳۰ کیلومتری شمال نهاوند و در ۱ کیلومتری شمال روستای ملوسان واقع شده و در دامنهی غربی یکی از ارتفاعات منطقه و در کنار

۱- سازمان محیط زیست استان همدان، ص ۴۲

۲- ادارهی منابع طبیعی نهاوند، ۱۳۷۸

رودخانه‌ی حرم آباد که از ملایر می‌آید قرار گرفته است. آب این سراب به همراه آب رود حرم آباد پس از مشروب نمودن زمین‌های مزروعی روستاهای ملوسان، طائمه و فیروزآباد طائمه، در نزدیکی روستای لیلی یادگار به رودخانه‌ی گاماسیاب ملحق می‌گردد. دبی متوسط ۸ ساله این سراب حدود ۰/۳ مترمکعب در ثانیه است^(۱). سراب ملوسان هر چند وسعت زیادی ندارد اما تراکم درختان آن و نقاط نسبتاً خوبی که در داخل درختان انبوه و تراکم آن وجود دارد و هوای مطبوع و دل‌نشینی که آب رودخانه ایجاد نموده زمینه‌ی مناسبی را برای تفریح و جلب و جذب مشتاقان طبیعت و کوه‌نوردان فراهم آورده است. این سراب و کوه‌های اطراف آن قبلاً به عنوان یکی از شکارگاه‌های خاندان سلطنتی به حساب می‌آمده است.

وجه تسمیه‌ی سراب ملوسان:

نام این سراب از روستای ملوسان یا مله‌وستان گرفته شده که از دو کلمه «مَلْهُو» و «ستان» تشکیل شده است. «ملهو» در زبان محلی به گیاه «شیرین بیان» گفته می‌شود. چون در این منطقه از این نوع گیاه زیاد وجود داشته است (هر چند امروز کم‌تر دیده می‌شود) به این روستا مله‌وستان گفته‌اند. این کلمه به مرور زمان و بر اثر کثرت استعمال با حذف «ها» و «تا» به ملوسان تبدیل شده است. بنا بر قولی در سال ۴۸۵ ه.ق. وقتی خواجه نظام الملک راهی بازدید از نظامیه‌ی بغداد بوده در این محل به دست یکی از افراد فرقه اسماعیلیه و از پیروان حسن صباح با ضربات چاقو به قتل می‌رسد^(۲).

۱- سازمان محیط زیست همدان، ص ۴۲

۲- ر.ک. خواند میر، ۱۳۵۳، ص ۴۹۳ و جزوه‌ی اداره‌ی فرهنگ و ارشاد اسلامی نهاوند، ۱۳۷۳،

سراب گردو :

یکی دیگر از سراب‌های نهاوند سراب گردو است . این سراب در ۱۵ کیلومتری جنوب نهاوند و یک کیلومتری روستای ورابه و در داخل یکی از دره‌های منشعب از ارتفاعات گرو قرار گرفته و درخت آن از دو نوع گردو و بید به خصوص گردو تشکیل شده است . از این جهت به سراب گردو مشهور شده است .

سراب کنگاور کهنه :

این سراب تقریباً در ۴۵ کیلومتری غرب نهاوند و در نزدیکی روستای کنگاور کهنه در داخل یکی از دره‌های کوه گرو قرار گرفته است . دبی متوسط این سراب حدود ۵/۰ (نیم) مترمکعب در ثانیه برآورد شده است . درختان این سراب از نوع چنار و بید است و یک درخت تنومند و کهن سال چنار که عمر آن به بیش از ۴۰۰ سال می‌رسد در ابتدای سراب خودنمایی می‌کند .
از دیگر سراب‌های شهرستان می‌توان به سراب‌های بنفشه ، گنبد کبود ، ورازانه و باروداب اشاره کرد .

صنایع دستی :

صنایع دستی در نهاوند دارای اصالت ، قدمت و جایگاه ویژه است . مهم‌ترین آن‌ها قالی‌بافی است . برخی از این قالی‌ها از مرغوبیت خاصی برخوردارند و بعضاً به خارج از کشور نیز صادر می‌شوند . از جمله می‌توان به قالی عشوند ، برجک ، بانسره و کله‌خان اشاره نمود . بافتن قالی از دیر زمان در بین خانواده‌های نهاوندی خصوصاً زنان خانه‌دار روستایی رواج داشته است و قابل توجه این‌که در گذشته برای رنگ آمیزی پشم قالی از مواد طبیعی موجود در شهرستان مانند پوست گردو استفاده می‌شده است .

از دیگر صنایع دستی ، گیوه دوزی ، بافت جاجیم و ریسمن ، گل سازی با

گیاهان طبیعی و مخمل و سبد بافی را می‌توان نام برد.

گیوه دوزی در نهاوند از اهمیت خاصی برخوردار بوده به طوری که در بازار قدیم نهاوند راسته‌ی مخصوصی به نام گیوه دوزان وجود داشته است. روبه‌ی نخ‌ی این کفش‌ها بیشتر توسط زنان و مردان سال‌خورده در منازل بافته می‌شود و سپس توسط استادان گیوه‌دوز تولید و عرضه می‌گردد. این نوع کفش به خصوص برای فصل تابستان بسیار مناسب است. یکی دیگر از صنایع دستی نهاوند که چند سالی است رونق خاصی یافته منبت کاری و میل سازی است. استادکاران این هنر دستی طرح‌های مختلفی را روی چوب می‌زنند که از طرح‌های معروف آن‌ها می‌توان به طرح سه گل، طرح پنج گل و طرح شاخه انگوری اشاره کرد که در استان و منطقه و حتی کشور مشتاقان و خریداران و طرفدارانی پیدا کرده است.

پیشنهادها:

- ۱- ایجاد پناهگاه و مکان‌هایی در ارتفاعات با حداقل امکانات جهت توقف و استراحت مشتاقان کوه و کوه‌پیمایی و کوه‌نوردی برای این‌که علاقه‌مندان با آرامش خاطر و انگیزه‌ی بیشتری شرکت کنند.
- ۲- مطالعه و تحقیق در جهت شناسایی مناطق و محل‌هایی که بتواند جهت انجام ورزش‌های زمستانی مورد استفاده قرار گیرد.
- ۳- فعال کردن کوه‌پیمایی‌های دسته جمعی در ارتفاعات مختلف منطقه و انعکاس آن از طریق رسانه‌های جمعی خصوصاً صدا و سیما و پخش سراسری آن جهت معرفی ارتفاعات و موقعیت آن‌ها به علاقه‌مندان خصوصاً کوه‌نوردان.
- ۴- تقویت مراعات طبیعی شهرستان و گسترش آن‌ها از طریق بذرپاشی و اصلاح نوع گیاهان آن‌ها به منظور برنامه ریزی و راه اندازی اسکی روی چمن.
- ۵- حفظ و حراست از پرندگان و کنارآبزیان و وحوش و سعی در پرورش و افزایش تعداد آن‌ها برای ایجاد تعادل طبیعی در محیط زیست و حفظ نسل و نژاد پرندگان و حیوانات و قُرُق کردن مناطق بیشتری از تالاب‌ها و ارتفاعات و

سخت‌گیری در صدور پروانه‌ی شکار حیوانات و پرندگان به متقاضیان از طرف محیط زیست .

۶- تقویت محیط‌بانان و اخذ جریمه‌های سنگین از کسانی که بدون پروانه و با استفاده از موتور برق و مواد منفجره و نظیر آن‌ها اقدام به صید ماهی می‌کنند .

۷- ایجاد پارک‌های جنگلی دست کاشت و غرس نهال‌های مختلف در تپه‌ها و مناطق اطراف سراب‌های شهرستان نهاوند و در سایر نقاط مساعد آن .

۸- استفاده‌ی بهینه از امکانات ادارات و نهادها در توسعه‌ی فضای سبز به‌خصوص در هفته‌ی درخت‌کاری .

۹- ایجاد و گسترش استخرهای پرورش آبزیان و ...

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع و مآخذ:

- ۱- اداره‌ی فرهنگ و ارشاد اسلامی نهاوند، سبیری در نهاوند، ۱۳۷۳ (جزوه)
- ۲- ترکمان علی نجات، تاریخچه و بررسی روند توسعه‌ی کالبدی شهر نهاوند (پایان نامه کارشناسی) دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۷۱ تهران
- ۳- جعفری عباس، شناسنامه‌ی جغرافیایی طبیعی ایران انتشارات گیتاشناسی، ۱۳۶۶، چاپ دوم، تهران
- ۴- خواند میر، تاریخ حبیب‌السیر، جلد دوم زیر نظر دبیر سیاقی، ۱۳۵۳، چاپ دوم
- ۵- دهخدا علی اکبر، لغت نامه‌ی دهخدا، جلد ۵۵ زیر نظر محمد معین، شماره مسلسل ۱۳۴، دانشگاه تهران، ۱۳۶۲، تهران
- ۶- رزم آرا حسینعلی، فرهنگ جغرافیایی ایران، جلد ۵، استان کردستان و کرمانشاهان، انتشارات سازمان جغرافیایی کشور، ۱۳۳۱
- ۷- سازمان محیط زیست استان همدان، خود پالایی رودخانه‌ی گاماسیاب
- ۸- سازمان برنامه و بودجه استان همدان، آمار نامه سال ۱۳۷۱ استان همدان، مرکز آمار ایران اسفند ۱۳۷۲
- ۹- فرمانداری نهاوند سراب‌ها (جزوه) ۱۳۷۲
- ۱۰- مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۷۵ شهرستان نهاوند
- ۱۲- قهرمان احمد، گیاه‌شناسی عمومی، جلد اول، انتشارات دانشگاه سپاهیان انقلاب ایران، چاپ اول، ۱۳۵۴